Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö sr 7.11.2024

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta (HE 122/2024 vp)

Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö (Vamlas) kiittää lausuntopyynnöstä ja toteaa seuraavaa:

Vamlas pitää tärkeänä edistää vammaisten ja pitkäaikaissairaiden asemaa yhteiskunnassa ja varmistaa heidän mahdollisuutensa yhdenvertaisiin, tarpeiden mukaisiin palveluihin. Erityisesti haluamme kiinnittää huomion **lasten, nuorten ja perheiden tarvitsemiin palveluihin** ja niiden saatavuuteen ja samalla **lasten oikeuksien toteutumiseen.**

Kannatamme vammaispalvelulain säilyttämistä vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Riskinä kuitenkin on, että nyt vireillä oleva lainsäädännön uudistus on vammaisten edun näkökulmasta askel taaksepäin. Vamlas tukeekin jo 2023 vahvistetun vammaispalvelulain voimaan saattamista ilman nyt esitettyjä muutoksia, koska niiden toteutumiseen sisältyy riskejä ja/tai merkittäviä puutteita oikeuksien toteutumisen ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. Nyt käsillä oleva pitkittynyt ja polveileva lainsäädäntöprosessi ja lain tulkintaa hankaloittava lopputulos ei todennäköisesti paranna lasten edun toteutumista, vaikka se on lain tavoite kansainvälisistä velvoitteista alkaen.

Hallituksen esityksen osalta korostamme erityisesti seuraavia asioita:

- Tavoitteena tulee olla, että jokainen vammainen henkilö saa tarvitsemansa palvelut ja välttämättömän avun subjektiivisena oikeutena riippumatta esimerkiksi siitä, minkä hyvinvointialueen alueella asuu. Pelkät sosiaalihuollon palvelut, joiden saatavuus vaihtelee ja mahdollisesti tulevaisuudessa edelleen heikkenee, eivät riitä turvaamaan vammaisten usein hyvin pitkäkestoisia palvelutarpeita, vaan tarvitaan selkeää erityislainsäädäntöä (vammaispalvelulaki), jonka piiriin on myös tosiasiassa mahdollista päästä. Säästösyyt eivät saa vaarantaa tätä tavoitetta.
- Vammaisten tarvitsemien palveluiden maksuttomuutta tulee pitää lähtökohtana. Ajautuminen sosiaalihuollon yleispalvelujen asiakkaaksi kuitenkin vaarantaa tämän periaatteen. Lisäys maksujen perimättä jättämisestä tai maksujen alentamisesta on tarpeellinen, mikäli siihen sisältyy riittävää velvoittavuutta.
- Perheet, joissa on vammaisia lapsia, ovat lähtökohtaisesti usein vaikeassa, henkisesti ja fyysisesti raskaassa tilanteessa sopivia palveluita ja tukimuotoja etsiessään. Heidän ei pitäisi joutua tilanteeseen, jossa palveluntarvetta pitää erityisesti todistella. Erityisten palvelujen piiriin on päästävä ilman raskasta palveluntarpeen arvioinnin prosessia riippumatta asuinpaikasta tai hyvinvointialueen taloudesta.

- Lain perusteluissa todetaan, että ”(vammaisen) vauvan tai hyvin pienen lapsen huolenpidon tarve poikkeaa harvoin saman ikäisten lasten tarpeista”. Vammaisen tai vaikeasti vammaisen lapsen tilanteen merkitystä perheen kokonaisvoimavaroille, jaksamiselle ja arkeen liittyville muutoksille ei tulisi vähätellä edellä mainitulla tavalla.
- Lakiesityksen mukaan vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestetään vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on ”henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve”. Sen arvioiminen, mikä on ns. tavanomainen tarve, voi olla varsin epäselvää ja aiheuttaa merkittäviä yhdenvertaisuusongelmia palvelujen järjestämisen osalta. Pahimmillaan palvelut jäävät kokonaan saamatta ja vähintäänkin riskinä on palvelupäätösten suuri vaihtelu hyvinvointialueittain. Ylipäätään lain säätämisessä tulisi pyrkiä esitettyä täsmällisempään tarkkuuteen, mukaan lukien ”tavanomaisten tarpeiden” käsite.
- Sosiaalisen toimintarajoitteen kirjaaminen lakiin edistää autismiin ja neurokirjoon kuuluvien palvelujen saamista. Vamlas kannattaa tätä. Samalla tulee huolehtia, että lievästi kehitysvammaiset eivät jää tuen ulkopuolelle. Asian kirjaaminen lakiin on tarpeellista.
- Lainsäätäjän tulisi pitää mielessä YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle vuonna 2023 antamat suositukset, joiden perusteella vammaisten lasten osallistumismahdollisuuksiin ja palveluiden piiriin pääsemiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Vammaisten lasten sosiaalisten oikeuksien toteutumiseen tulee kiinnittää huomiota. Pelkkien yleispalveluiden piiriin päätyminen ei takaa tätä.
- Lakiesityksen tavoitteissa mainittujen YK:n vammaisyleissopimuksen ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteiden tulisi toteutua vammaispalvelulain säädännön kokonaisuudessa, jotta kaikkien vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeudet toteutuisivat. Edellä mainitut puutteet huomioiden voidaan kysyä, toteutuuko tavoite kansainvälisten sopimusten velvoitteiden täyttymisestä nyt esitetyn lain pohjalta.

Helsingissä 7.11.2024

Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö sr

Markus Söderlund

toiminnanjohtaja

Vamlas on vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten ja nuorten yhteiskunnallista osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävä säätiö. Olemme tehneet työtä yhdenvertaisten mahdollisuuksien hyväksi jo vuodesta 1889.
www.vamlas.fi